

Spil 2009 - nummer 4

Samenvattingen van de bijdragen

Etymologische verkenningen

Een stukje riooljournalistiek

Huib Hogerheijde / 4 /

Misschien herinneren sommige lezers zich de passage uit een van de one-man-shows van Toon Hermans waarin hij een man ten tonele voert die voor het eerst met vakantie is geweest in Oostenrijk. Telkens als hij de bezochte landstreek ter sprake brengt, verspreekt hij zich en zegt: "in 't riool" in plaats van "in Tirol". Ik kan mij daar goed in verplaatsen, want ik heb - noodgedwongen - de laatste tijd een haast obsessieve aandacht ontwikkeld voor de afvoer van afval- en hemelwater. Voor een lexicaal geïnteresseerde taalkundige is het in zo'n geval vrijwel onmogelijk, de gedachten niet te laten afdwalen naar de woorden die op dit specifieke terrein betrekking hebben. Dat dit stukje daarover gaat, is dan ook onontkoombaar.

Kosteneffectiviteit van het Nederlandse BSE-beleid

Naar een rationele toepassing van het irrationele voorzorgprincipe

Arjen Benedictus / 5-8 /

Dertien jaar geleden werd voor het eerst een verband beschreven tussen de epidemie van gekke-koeienziekte die op dat moment woedde, en een nieuwe variant van de dodelijke hersenziekte Creutzfeldt-Jakob (vCJD) bij mensen. Europa belandde in een diepe crisis, die miljarden euro's kostte, en waarin alle partijen krediet verspeelden: de industrie, de wetenschap, de politiek, de beleidsmakers en de media. Nu, anno 2009, kunnen wij vaststellen dat het allemaal is meegevallen. Het aantal gevallen van vCJD heeft de 200 nooit overschreden. Nu is het ook het moment om vraagtekens te zetten bij het indrukwekkende scala aan Europese voorzorgsmaatregelen dat sinds 1997 is ingesteld en onverminderd van kracht is.

Arjen Benedictus voerde een studie uit naar de kosteneffectiviteit van het Nederlandse BSE-beleid. Belangrijkste conclusie: het volksgezondheidsrisico van BSE is nihil. Maar de bestrijding ervan kost ons bijna twintig miljoen euro per gewonnen levensjaar. Het is tijd voor een herziening van de toepassing van het voorzorgprincipe.

Gerda Verburg zoekt uitweg uit rigide ggo-toelatingsbeleid
Meewegen van sociaal-economische gevolgen biedt geen soelaas

Joost van Kasteren / 9-11 /

Om de Europese patstelling te doorbreken wil minister Gerda Verburg (LNV) samen met haar collega van VROM, Jacqueline Cramer, dat de sociaal-economische gevolgen van genetisch gemodificeerde gewassen meespelen bij de toelating van teelt en import in de EU. Tot nu toe geldt alleen het criterium dat ggo's veilig moeten zijn voor mens, dier en milieu. Het invoeren van sociaal-economische criteria zou de maatschappelijke acceptatie van ggo's bevorderen. De vraag is of Verburg en de haren hiermee niet een heilloze weg inslaan.

Ook sociale problemen en aantasting van ecosystemen buiten de Amazone
Duurzaamheid van Zuid-Amerikaanse sojateelt nog lang niet gewaarborgd

Dicky de Morrée en Gert van der Bijl / 12-14 /

In Spil 257-260 bepleit Lourens Gengler samen met door hem geïnterviewde Peter Zuurbier een bredere en op feiten gebaseerde benadering van de sojaproblematiek in Brazilië. Die handschoen nemen we graag op. Diverse maatschappelijke organisaties in Nederland en Zuid-Amerika, waaronder Solidaridad en Cordaid, werken al jaren vanuit zo'n brede benadering. Breder kijken betekent volgens ons allereerst verder kijken dan alleen ontbossing in het Amazonegebied. Uitbreiding van de sojateelt leidt ook buiten de Amazone tot aantasting van waardevolle ecosystemen. En brengt ernstige sociale problemen met zich mee, zoals landconflicten, mensenrechtenschendingen en vormen van slavernij. Maar gelukkig zijn er, mede onder impuls van maatschappelijke organisaties, ook initiatieven om de problemen aan te pakken.

Analyse van de beweerde dreigende opwarming van de aarde
Identificatie van de primaire wetenschappelijke misvattingen

Arthur Rörsch / 15-20 /

De *Antropogenic Global Warming* (AGW), die door het VN-orgaan IPCC wordt verkondigd., staat fundamenteel ter discussie. Deze hypothese illustreert, als zoveelste voorbeeld uit de wetenschapsgeschiedenis, hoe met een verkeerd uitgangspunt een gehele discipline voor vele jaren op een dwaalspoor kan worden gezet. Zogenaamde 'klimaat-sceptici' veronderstellen thans dat men

met de IPCC-doctrine over de opwarming van de aarde door de toenemende CO₂-concentratie in de atmosfeer op zo'n dwaalspoor zit.

Is deze veronderstelling juist, dan is het nuttig de mogelijke redenen daarvan onder ogen te zien. Deze geven aanwijzingen voor nieuwe wegen van onderzoek. Dit kan leiden tot nieuwe inzichten in de oorzaken van de geringe temperatuurverandering in de twintigste eeuw, in de wijze waarop de waterplaneet haar oppervlaktetemperatuur regelt en in de wijze waarop het aardse broeikas effect tot stand komt. Het betoog is een compilatie van gegevens en overwegingen, voornamelijk ontleend aan twee rapporten (ISPM en NIPCC) en de daarin aangehaalde literatuur, waarin de IPCC-visie op het veronderstelde sterke effect van CO₂ op de aardse broeikas wordt aangevochten.

Het Rathenau Instituut en de opwarming

Waarheidsvinding bij meerderheid van stemmen?

Frans W. Sluiter / 21 /

Omdat de Nazi's in Duitsland aan de macht waren gekomen, week Gerhard Wolfgang Rathenau (1911-1989) in 1934 uit naar Nederland. Daar volgde hij een grote carrière als hoogleraar in Amsterdam en als hoofd van de gehele research van het Philipsconcern. Waardering voor zijn wetenschappelijke verdiensten en zijn aandacht voor maatschappelijke implicaties van wetenschapsbeoefening kreeg Rathenau - onder meer - doordat er een nieuw instituut naar hem werd vernoemd.

De auteur haalt herinneringen op aan deze geleerde en gispt de medewerking van het instituut dat diens naam draagt, aan een wereldwijde opiniepeiling over de vraag wat burgers vinden van klimaatverandering. De betrokken 'onderzoekers' vergeten kennelijk dat wetenschap en kennisverwerving geen onderwerpen zijn die zich lenen voor democratische besluitvorming.

De auteur besluit zijn kritische analyse aldus: "Gerhard Wolfgang Rathenau was een begenadigd fysicus en leermeester. Hij had ook een groot gevoel voor het belang van wetenschapsbeoefening voor de maatschappij. Maar hij had eveneens aan den lijve ondervonden wat er fout kan gaan als de politiek zich met de beoefening van de wetenschap gaat bemoeien. Het Rathenau Instituut is zijn naam onwaardig als het probeert, hoe goed bedoeld ook, een wetenschappelijk dispuut te beïnvloeden door een soort beroep op *das gesunde Volksempfinden*."

De oceaan als thermostaat

Watermassa neutraliseert opwarming van aarde

Dick Thoenes / 22-25 /

Met de aanpak van een ingenieur analyseert de auteur de sterk stabiliserende invloed die de grote hoeveelheid water op de aarde heeft op het klimaat. De diepte van de zee, de verdamping van water en het smelten van poolijs spelen daarbij een belangrijke rol. In dit artikel worden de belangrijkste effecten kwantitatief onderzocht. Wat niet precies te berekenen is, wordt zo goed mogelijk geschat.

De conclusies zijn duidelijk. De aanwezigheid van grote hoeveelheden water speelt een belangrijke rol in het klimaat van de aarde. Het water zorgt voor verspreiding van de warmte over het aardoppervlak, maar het zorgt ook voor een grote thermische stabiliteit. Veranderingen in de intensiteit van de zonnestraling, of eventuele temperatuurveranderingen in de atmosfeer, worden door de aanwezigheid van water verregaand gedempt. Overigens is een eventueel extra broeikaseffect boven zee verwaarloosbaar.

Vermeend duurzaam

Een oud-politicus op dwaalwegen

Hans Labohm / 26 /

Willem Vermeend, oud-staatssecretaris van Financiën en oud-minister van Sociale Zaken, profileert zich thans op een nieuw terrein: duurzame energie. Hij weet daarover enthousiaste verhalen te vertellen en krijgt daarbij opvallend veel media-aandacht. Kennelijk appelleert zijn boodschap aan de behoefte aan een optimistische en groene toekomstvisie.

Met uitgebreide citaten schetst de auteur de missie van Vermeend, in het bijzonder diens pleidooi voor een versnelde ontwikkeling van windenergiewinning, om daar vervolgens kritische kanttekeningen bij te plaatsen.

De auteur concludeert: Kortom, in zijn enthousiasme voor duurzame energie heeft Vermeend verzuimd zich wat breder te oriënteren, en is hij vergeten zijn sommetjes te maken. Anders zou hij wel hebben ontdekt dat zijn voorstellen volkomen onrealistisch zijn.

Toen Vermeend nog in zijn vorige functie op Financiën fiscale plannetjes ontwikkelde, verzuchtten sommige ondernemers wel dat zij telkens wanneer Vermeend in actie kwam, weer méér geld kwijt waren. In zijn huidige rol als pleitbezorger van duurzame energie gaat Vermeend nog een flinke stap verder om die indruk te bevestigen.

Informatie voor politici

Energie – windenergie – broeikasgas

Hans Halkema / 27-28 /

Politici en personen die zich streng gedisciplineerd, dus bijna fundamentalistisch houden aan hun opvatting dat windmolens nuttig zijn om tot een duurzame en CO₂-vrije energieproductie te komen, zouden het lezen van de navolgende uiteenzetting als volledige tijdsverspilling kunnen beschouwen. Vaak achten zij iedere overweging van technische aard beneden hun waardigheid en strijdig met wat zij op grond van hun politieke visie al menen te weten.

Toch kan het nut van windmolens alleen worden bepaald door beoordeling van ALLE in aanmerking komende feiten en getallen. Prijzende of afkeurende bijvoeglijke naamwoorden bieden geen basis voor oordeelsvorming. Daarom zou de auteur graag zien dat degenen die al alles van windenergie denken te weten, toch zijn hele verhaal lezen. Zij vinden er zeker iets in wat zij nog niet wisten.

Lunaparkplanologie met Urk als topattractie

Zonder politieke goedgelovigheid geen windenergie

Pieter Lukkes / 29-32 /

Op ons vasteland staan nu ruim 2.000 windturbines. Daar moeten er nog veel meer bij komen. Waarom? Om onafhankelijk te worden van fossiele brandstoffen en om milieu- en klimaatrampen te voorkomen. Zet windenergie dan zoden aan de dijk? Heel politiek Nederland en veel goedgelovige burgers denken van wel. Wie heeft nut en noodzaak van de turbines aangetoond? En wie heeft de balans tussen (maatschappelijke) kosten en baten berekend? Niemand en dat zal ook nimmer gebeuren. Dus wordt er een energiepolitiek uit onwetendheid gevoerd. Dat is een goede voedingsbodem voor misstanden. Windenergie is getrokken in de hysterie rond energietransitie en klimaatverandering. Op de ratio gebaseerd zorgvuldig beleid is daardoor onmogelijk. Onze landschappen zijn er de dupe van. Want zonder die aan te tasten kan er geen turbine worden gebouwd. De politiek is het spoor bijster. De situatie is ernstig.

Nieuw perspectief op betere landbouwprijzen?

Producentenorganisaties en een onevenwichtig mededingingsbeleid

Jaap Schouls / 33-36 /

Nadat we – globaal gesteld – in het midden van de vorige eeuw alles van de overheid verwachtten, mikten we aan het einde van die eeuw steeds meer op de markt. Inmiddels begint het geloof in de vrije markt te tanen. Keten-brede afspraken vormen het nieuwe streven. De overheid faciliteert daarbij, maar is niet de daadwerkelijke actor. Een voorbeeld is de zorg, waar het geheel van zorgverzekeraars, zorginstellingen en overheden gezamenlijk de zorg organiseren.

Ook in de landbouw wordt gestreefd naar keten-brede afspraken van producenten, verwerkers, handel en retail (LEI, 2009). Dat moet inmiddels wel Europa-breed gebeuren, en is dus geen eenvoudige zaak. Het grootste probleem is echter dat de mate van concentratie van de schakels in de keten wel heel verschillend is. Het aantal voedselimperies is op de vingers van de handen van één persoon te tellen, terwijl er van primaire producenten in de Europese Gemeenschap wel 7 à 8 miljoen zijn.

In de huidige situatie blijkt vervolgens bij producten als melk en aardappelen een overschot van bijvoorbeeld vijf procent tot desastreuze prijzen te leiden. Het zou voor de hand liggen dat de producenten zich verbinden tot coöperaties die gezamenlijk hun afzet regelen en bijvoorbeeld minimumprijzen afspreken. En zo greep op hun markt ontwikkelen. Horizontale samenwerkingsverbanden (afspraken tussen concurrenten met een zelfde product) lijken onontbeerlijk om samen een sterke partner te kunnen zijn en een rol in de ketenontwikkeling te kunnen spelen. Pogingen in deze richting lopen in het algemeen echter stuk op de Wet op de Mededinging.

Jaag de boeren niet Nederland uit

Voorzichtigheid geboden bij afschaffing van generieke EU-bedrijfstoelagen

Ad Leijten / 37-40 /

Al twintig jaar wordt de animo om agrarische producent te zijn in Nederland ontmoedigd door diverse regelgeving. Denk maar eens aan de mestwetgeving, aan de uitzichtsloze situaties van bedrijven met veehouderij in en rond Natura 2000-gebieden, aan de enorme bureaucratie en ook aan hoge overheidslasten. Zozeer zelfs grijpt een en ander in dat vele boeren denken over emigratie of gewoon het bijltje erbij neer willen gooien. Dat is niet goed voor Nederland. Het verdwijnen van aanzienlijke delen van de primaire agrarische productie zal niet alleen tot meer werklozen en

minder economische groei leiden, maar ons land ook veel minder interessant maken voor vestigingen van be-/verwerkende industrieën van land- en tuinbouwproducten en van kennisintensieve bedrijven. Zulke bedrijven zijn erg afhankelijk van primaire, agrarische productie. Daarnaast zullen ook diverse, gespecialiseerde industrieën voor de verwerking van 'reststromen' uit de akkerbouw en de intensieve veehouderij verdwijnen. De overheid zal als gevolg van een en ander geconfronteerd worden met stijgende uitkeringsuitgaven en geringere belastingsopbrengsten. De beschikbare ruimte voor de financiering van vergoedingen voor groene/blauwe diensten en voor landbouw in kwetsbare gebieden zal afnemen.